

**POVELJA BOSANSKOG KRALJA TVRTKA I. IZDANA SPLITSKOM
NADBISKUPU ANDRIJI GVALDO GODINE 1390. (30. VIII)**

Milko BRKOVIĆ, Zadar

Povelja bosanskog kralja Tvrtka I. (1377-1391), bosanski ban od 1353. do 1377, splitskom nadbiskupu Andriji Gvaldo (1388-1402) do danas je sačuvana u prijepisu koji se nalazi u Nadbiskupskom arhivu u Splitu. Njome kralj Tvrtko potvrđuje stara prava splitskog Kaptola, prima splitsku nadbiskupiju pod svoju zaštitu i posebno ovlašćuje vojvodu hrvatskog kraljevstva Pavla Klešića da čuva interese splitske crkve. Ova je povelja do danas nekoliko puta objavljivana, ali među objavljivačima postoje razlike u transkripciji njezinog teksta, pa je stoga potrebno u ovom radu objaviti njezin tekst prema sačuvanom prijepisu iz 17. stoljeća, jer se za original (izvornik) danas ne zna da li je sačuvan, i kritički se osvrnuti na dosadašnje objavljivanje njezinog teksta. Pored toga ovdje će biti po prvi put donesena analiza unutarnjih karakteristika, odnosno obrada diplomatskih formula te povelje. Historijski sadržaj i povijesne okolnosti nastanka te povelje bit će donešeni na temelju dosadašnje historiografske literature o toj ispravi. Na kraju će biti donešen autorov prijevod te isprave na hrvatski jezik.

Tekst povelje s razgraničenim diplomatskim formulama¹

a) Stephanus Tuertcho, dei gratia Rascie, Bossne Maritimeque etc. rex, b) omnibus et singulis Christi fidelibus tam presentibus, quam futuris presentium notitiam habituris, c) salutem in eo, in quo in terris regnantium solia principum et regnum sunt erecta. d) Si regia excellentia sublimatur eique laus et honor accrescunt et ipsius nomen extollitur et status suscipit felicia incrementa cum magnanimitatis dona, gratitudinis vicissitudine, quae illius pars maxima est dispensat et subditis praemia iuxta merita pari sorte largitur, quanto magis si ecclesias fidei catholice ecclesiasticasque personas, precipue sibi subiectas, et ob eius reverentiam, per

¹ Nadbiskupski arhiv u Splitu, S. 20, *Donationales principum Ecclesiae Spalatensi*, fol. 32 v, 33 r, 33 v, 34 r, 34 v (prijepis).

Povelju su objavili: D. FARLATI, *Illyricum sacrum*, III, Venezia 1751, str. 334; I. KUKU-LJEVIĆ-SAKCINSKI, *Jura regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, pars I, vol. II, Zagreb 1861, str. 498-499 (prema Farlatiju); G. FEJÉR, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, tom. X, 5, Budae 1834, str. 645; T. SMIČIKLAS, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, XVII, Zagreb 1981, str. 312-313.

quam reges regunt et principes dominantur, praesertim in iustis petitionibus exhibet gratiosam, favorabilem, et benignam. e) Attento igitur hoc et quo per eum regnamus, qui fidei catholice, cuius plantulam me recolo fundator et caput et rector ecclesiasticarumque personarum pastor ac earum et nostrum omnium dominus est et custos. Quiaque reuerendus in Christo pater d(ominus) Andreas de Gualdo, legum doctor, eadem dei gratiam archiepiscopus civitatis nostre Spaleti, fidelis consiliarius et capellanus noster spiritualis, ad nostram accedens presentiam nobis, f) humiliter et devote supplicavit, ut ipsum et ecclesiam suam predictam in ipsorum iuribus, iurisdictionibus, possessionibus, decimis, redditibus et consuetudinibus, quibus predecessores sui tempore d(omini) regis Ludovici usi fuerunt, confirmare, protegere, defendere et tueri gratiose studeremus. g) Nos igitur attendentes fidem, legalitatem ipsius ac morum honestatem et inclinati ipsius humilimi, devotis et iustus supplicationibus, et nunc de certa nostra scientia et mera libertate eundem et dictam suam ecclesiam eisueque successores, homines, villanos, nec non possessiones, terras, tenutas, molendinos, teritoria, iura et bona ipsorum presentia et futura et quocumque iusti modo habita et habenda, cum universis possessionibus, terris, tenutis iuris, iurisdictionibus, metis, confinibus, villis, hominibus et habitatoribus suis gratiose sub protectione et tutela nostris specialibus, tenore recipimus et confirmamus harum. Quarum vigore committimus et mandamus magnifico viro fideli nostro et dilecto Paulo Clessich, vaivode regni nostri Croatiae, et aliis nostris officialibus presentibus et futuris in regnis nostris Dalmatie et Croatiae constitutis vel in futurum constituendis quibuscumque nominibus seu titulis nuncupantur, quatenus ex nunc in antea vice et nomine nostris et etiam in persona nostri ipsum d(ominum) archiepiscopum et suam Spalatensem ecclesiam necnon successores suos, qui nobis et nostris heredibus fideliter adhererit ac etiam homines et villanos, possessiones, terras, tenutas et bona predicta in ipsorum iuribus, iurisdictionibus, metis et confinibus et pertinentiis ipsorum prefatorum protegant, preseruent et defendant ac protegere, preseruare, defendere debeant et tueri ab omnibus, eos, eas vel ea impedire, opprimere, perturbare, damnificare aut ledere volentibus quovis modo. h) Si quis autem contra predicta per nostram maiestatem prescripta attemptare presumpserit, indignationem nostre maiestatis incurrat. i) Harum nostrarum sub testimonio litterarum, quas ei in certitudinem premissorum sub sigillo nostro concessimus sub appenso, donec tamen in debita fidelitate obedientia et subiectione nobis et nostris prefatis heredibus persisterint seu persistent valituras, salvis tamen semper certis iuribus alienis. j) Dat(um) in aula nostra regali Sotesca per manus fidelibus nostri et dilecti Thome de Lusach, prefate aule nostre vececancellarii sub anno domini MCCCLXXX, XXX die mensis augusti, XIII indictione.

a) intitulacija s devocijom, b) inskripcija, c) salutacija, d) arenga, e) naracija, f) peticija, g) dispozicija, h) sankcija, i) koroboracija, j) datacija s notarom.

Razlike u transkripciji teksta povelje

Tvrtkova povelja splitskoj nadbiskupiji iz god. 1390. (30. VIII) do danas je sačuvana u prijepisu, koji je nastao prema originalu, a taj se nalazio u Arhivu Splitske nadbiskupije, kako navodi sam javni notar i ujedno notar nadbiskupske

Kurije u Splitu Ivan Mazzarellus. Farlati je najvjerojatnije ovu povelju objavio prema tome originalu kojeg navodi notar nadbiskupske Kurije u Splitu.

Ova je povelja nekoliko puta objavljivana, ali među objavljivačima postoji različita transkripcija njezinog teksta. Najviše razlika postoji između prijepisa koji je sačuvan u Nadbiskupskom arhivu u Splitu i Farlatijeva objavljenog teksta. To je ujedno dokaz da su oba teksta nastala prema originalu (izvorniku), jer u protivnom ne bi se moglo objasniti kako neke riječi postoje u jednoj od ove dvije transkripcije dok istovremeno ne postoje u drugoj. Svi ostali objavljivači uzimali su tekst ove isprave ili prema prijepisu ili prema Farlatiju. Najbliža transkripcija donešenom prijepisu je citirani Smičiklasov *Codex diplomaticus*.

U prvom retku prijepis čita "Tuertcho" i "Bossne" a Farlati "Tuartcho" i "Bosinae". U 1–2. retku prijepis ima "Maritimeque etc." dok Farlati samo "Maritimaeque". U osmom retku prijepis ne donosi riječ "quodam" koju Farlati donosi, a u devetom prijepis ima drukčiji redosljed riječi. U 9–10. retku prijepis čita "praemia" i nema zamjenice "eorum" dok Farlati čita "praemium" i ima tu zamjenicu. U jedanaestom retku prijepis ima "Si Ecc(lesi)as" a Farlati "Si in Ecclesias". Prijepis u 12–13. retku čita "regunt" dok Farlati "regnant". Prijepis u četrnaestom retku nema povratne zamjenice "se" koju Farlati donosi. U 16–17. retku prijepis donosi veznik "et" kojega Farlati nema. U osamnaestom retku prijepis donosi pomoćni glagol "est" a Farlati ga ne donosi. U istom retku prijepis čita "Quiaque" a Farlati "Qunmque". U 23. retku prijepis donosi glagol "supplicavit" kojega Farlati nema. U 25. retku prijepis čita "tempore" a Farlati "temporibus". U slijedećem "fuerunt" a Farlati "fuerant". U 27. retku prijepis ne donosi glagol "petierit" kojega Farlati donosi. U 31–32. retku prijepis čita "homines" a Farlati "nobiles", dok u 36. prijepis "confinibus" a Farlati "confiniis". U 43–44. retku prijepis čita "nuncupantur" a Farlati "nuncupatis". U slijedećem retku prijepis čita "et etiam" a Farlati "et causam". U 48. retku prijepis čita "homine" i "tenutas" a Farlati "omnes" i ispušta "tenutas". Farlati ispušta zamjenicu "ipsorum" koju prijepis donosi u svome 49. retku. U 50. retku prijepis čita "prefatorum" i "preseruent" a Farlati "praefatis" i ispušta glagol "preseruent". U 52. retku prijepis ispušta riječ "vel" koju Farlati donosi. U 54–55. retku prijepisa dio rečenice glasi: "predicta per nostram Maiestatem prescripta attemptare presumpserit" dok u Farlatija različito: "praedicta nostram majestatem praesumpserit attentare". U 57. retku prijepis čita "in certitudine" a Farlati "in consuetudinem". U 60. retku prijepis čita "persisterint" i "persistent" a Farlati "perstiterint" i "praestiterint valitura". U 61. retku prijepis ima različit redosljed riječi od Farlatija. U 62. retku prijepis čita "Sotesca" i "fidelis" a Farlati "Sutescka" i "fidelissima". U istom retku prijepis ima "nostri et" čega Farlati nema.

Diplomatičke formule povelje

Ova se povelja sastoji od slijedećih diplomatičkih formula: Intitulacija s devocijom, inskripcija, salutacija, arenga, naracija, peticija, dispozicija, sankcija, koroboracija i datacija s notarom. Bogata je dakle diplomatičkim formulama iako joj nedostaju *invokacija* i *aprekacija* koje bi se očekivalo u jednoj ovakvoj ispravi bosan-

skog kralja Tvrtka I. izdanoj crkvenom dostojanstveniku, odnosno crkvenoj ustanovi. Međutim nekoliko Tvrtkovih isprava, izdanih te godine (1390) primorskim gradovima nema invokacije. Njih je izgleda pisao isti notar koji nije upotrijebio formulu invokacije. Mala je vjerojatnost da ju je prijepis ispustio, jer ju ne donose ni oni objavljiivači koji su ovu povelju objavljivali prema izvorniku.

Budući je izostavljena invokacija uvodni dio ove Tvrtkove isprave započinje s formulom *intitulacije*. Ona glasi: "Stephanus Tuertcho, dei gratia Rascie, Bossne Maritimeque etc. rex". To je njegova skraćena kraljevska intitulacija u kojoj su ipak obuhvaćene sve zemlje pod njegovom vlašću osim Hrvatske i Dalmacije. Na početku istog mjeseca (kolovoza) i iste 1390. godine, iz koje je ova povelja, Tvrtkovi poslanici, u svojoj povelji kojom određuju splitske granice,² nazivaju Tvrtka između ostalog i "rex Dalmatie et Croatie". Stoga bi bilo za očekivati da se i on sam tako nazove u donesenoj povelji splitskom nadbiskupu Gvaldi (Andreas Benzis de Goalda). Međutim nije, najvjerojatnije iz razloga što on nije krunjen za kralja Dalmacije i Hrvatske. Tvrtka se prvi put 10. lipnja 1390. u trogirskim bilješkama³ naziva uz ostalo i "rex Dalmatiae et Croatiae". Iste godine, 1. kolovoza, tu mu titulu ponosno ističu njegovi poslanici u navedenoj povelji o uređivanju granica splitske općine. Do danas nema podataka da je i krunjen za te zemlje, kao što je nekoć bio krunjen za Bosnu i Rašku, ali je on *de facto* osvojio vlast u tim krajevima. Prerana smrt (1391) onemogućila ga je da što bolje učvrsti svoju vlast u Hrvatskoj i Dalmaciji, kao novim krajevima svoga kraljevstva, u kojima se njegova vlast prostirala od Velebita do Cetine i od Cetine do Kotora. K tomu njegovu vlast u to vrijeme priznavahu otoci Brač, Hvar i Korčula.⁴ Drugi su ga dakle nazivali "rex Croatiae et Dalmatiae" ali se on sam u svojim ispravama ne naziva tako, jer je ta titula, bez obzira što se Tvrtko u donesenoj povelji sam izražava da su to njegova kraljevstva, pripadala ugarsko-hrvatskom kralju. U srednjem se vijeku među vladarima poštivao pravni čin krunjenja, što je Tvrtko I. dobro znao pa se stoga u povelji i ne kiti titulom novoosvojenih zemalja. On Sigismunda (1387–1437) ne smatra zakonitim vladarem Hrvatske i Dalmacije, niti kraljicu Mariju (1382–1385), odnosno ni Karla Dračkog (1385–1386), nego sebe smatra zakonitim nasljednikom Ludovika I. (1342–1382), ali titulu ne prisvaja za te zemlje jer se nadao da će biti za njih okrunjen.

Unutar intitulacije ove povelje donesena je *devocija* ili *devociona formula* u obliku izraza *dei gratia*. Taj je oblik devocije konstantno prisutan i u drugim Tvrtkovim kraljevskim ispravama. Njome se odmah u intitulaciji naglašava da je Tvrtko u kršćanskom smislu kralj po Božjoj milosti.

Inskripcija ove Tvrtkove povelje ima opći oblik. Ona dakle nije čista *adresa*, odnosno ne odnosi se direktno na destinataru isprave. Tek se u formuli *naracije* saznaje da je destinatar nadbiskup Andrija Gvaldo i njegova crkva. Ujedno je u ovoj inskripciji sadržana i formula *promulgacije* kojom se objavljuje isprava.

² Š. LJUBIĆ, *Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, IV, Zagreb 1874, str. 283–284.

³ V. ČEROVIĆ, *Kralj Tvrtko I Kotromanić*, Beograd-Zemun 1925, str. 87.

⁴ V. KLAJIĆ, *Poviest Bosne do propasti kraljevstva*, Zagreb 1882, str. 116–117.

Odmah iza inskripcije nalazi se formula *salutacije* koja glasi: "salutem in eo, in quo in terris regnacium solia sunt erecta". Ona ima svetopisamsko-teološki oblik koji je uobičajen i u drugim Tvrtkovim ispravama. Citirana salutacija nalazi se u potpuno istom obliku u njegovim poveljama iz god. 1385. (23. VIII)⁵ i 1390. (22. VII).⁶ Salutacijom završava uvodni dio donesene Tvrtkove povelje.

Formulom *arengae* započinje tekst ili kontekst ili korpus ove povelje. Arenga (exordium, proemium, prologus) je zapravo uvod u konkretni predmet isprave. Ona svojim sadržajem izražava opravdanost onoga što se iznosi na vidjelo i naglašava također vjernost i trajnost u službi. "Ako se još više uzvisuje kraljevo visočanstvo, te se hvalom i čašću uzdiže i njegovo ime, time se i država sretno širi, pa stoga i kraljevo veličanstvo istom mjerom dijeli darove zahvalnosti podanicima za njihove zasluge. Osobito se kraljeva zahvalnost treba iskazati prema crkvama katoličke vjere i crkvenim osobama koje su podložne kralju, jer se zna čijom milošću kraljevi kraljuju i vladari gospoduju", veli kralj Tvrtko u arengi ove svoje povelje.

Iza arengae slijedi formula *naracije* ili *expozicije* u kojoj se donosi podatak o *destinataru* isprave o kojem će biti više riječi u historijskom sadržaju i povijesnim okolnostima nastanka povelje o kojoj je riječ.

Nakon naracije u ovoj ispravi dolazi formula *peticije* ili *intervencije* kojom se epitetima "humiliter et devote" navodi da po pravu dotičnoj splitskoj crkvi pripada sve ono što joj je pripadalo u vrijeme Tvrtkovih prethodnika, osobito kralja Ludovika (I). To su jurisdikcije, posjedi, desetina i ostala davanja i običaji o kojima se podrobnije govori u formuli *dispozicije* ove isprave.

Dispozicija obuhvaća najveći i najvažniji dio teksta isprave pa tako i ove povelje. Na osnovu nje donosi se historijske činjenice koje se pozivaju na isprave. *Dispozicija* izražava volju donatora u pogledu pravnog čina, odnosno donosi materijalni ili moralni objekt isprave. U donesenoj Tvrtkovoju povelji *dispozicija* je ustvari historijski sadržaj ove povelje pa će o tome biti više govora u povijesnim okolnostima i historijskom sadržaju isprave.

Na *dispoziciju* se nadovezuje formula *sankcije*. Njome se želi izvršiti ono što je doneseno u *dispoziciji*, odnosno ostvaruje se pravni čin isprave. Stoga se ona u isprava nalazi konstantno uz *dispoziciju*. Sankcijom se izriče kazna onima koji bi spriječili izvršenje *dispozicije*, ili pak nagrada onima koji izvrše ono što je doneseno u ispravi. U ovoj Tvrtkovoju povelji *sankcija* je veoma kratka. Njome se ukratko kaže, da ako se netko usprotivi donesenom (u povelji) smatrat će ga se protivnikom kraljeva dostojanstva. To pak znači da ga može stići duhovna ili materijalna kazna. Duhovna može biti srdžba Božja, anatema, ekskomunikacija, prokletstvo i slično, a materijalna uglavnom oduzimanje dobara, plaćanje globe državnoj blagajni i tamnica.

Nakon *sankcije* u ovoj povelji dolazi formula *koroboracije*. Njome donator najavljuje sredstva i način kojima pravnom činu osigurava pravni učinak. Najčešća sredstva koja se najavljaju jest pečat, kratka izjava da je isprava o pravnom činu napisana, potpis, razni znakovi, svjedoci i drugo. U ovoj Tvrtkovoju ispravi sredstvo ovjere je *pečat* i *kratka izjava*. Notar prepisivač ove povelje navodi da se na perga-

⁵ Š. LJUBIĆ, *Listine...*, IV, str. 221–222.

⁶ T. SMIČIKLAS, *Codex diplomaticus...*, XVII, str. 306–309.

meni nalazio viseći voštani pečat, koji je bio obješen o svilenoj vrpici crvene boje. Koroboracijom se završava središnji i glavni dio isprave.

Od završnog dijela ili eshatokola ove isprave prisutna je samo *datacija* i *notar*. Datacija se ove isprave sastoji od mjesta, godine Gospodnje, dana, mjeseca i indikacija koja točno odgovara godini povelje. Donosi se dakle zemljopisni (Sutjeska) i vremenski datum (dan, mjesec, godina i indikacija). Godina je uzeta po godini rođenja Isusa, a kao njen početak uzet je 1. dan mjeseca siječnja. Pod danom se razumije vrijeme od izlaska do zalaska sunca (*dies naturalis*), a pod indikcijom period od petnaest godina.

Notar ove povelje je Toma Lužac, vicekancelar na dvoru kralja Tvrtka I. i dobro poznati njegov notar. Dobio je nadimak "de Lusach" po rodnom mjestu Lušci u Donjim Krajevima. Naselje s takvim imenom postoji i danas.⁷ Toma Lužac je poznat po pisanju ćirilskih bosanskih isprava, a evo iz ove se povelje vidi da je pisao i latinske isprave. Također se iz ove povelje vidi da je imao titulu "vicekancelara" na dvoru kralja Tvrtka I, što znači da je imao iznad sebe pretpostavljenog "kancelara".

Povijesne okolnosti nastanka i historijski sadržaj povelje

Tragičnom smrću (1386) novookrunjenog ugarsko-hrvatskog kralja Karla Dračkog u Hrvatskoj su nemiri dostigli svoj vrhunac. Sve te događaje budnim je okom pratio bosanski kralj Stjepan Tvrtko I. On se samo prividno držao po strani sve dok nije dobio grad Kotor od kraljice Marije (1385). Međutim, kad je kraljica Marija bila zatvorena u Novigradu kod Zadra, Tvrtko prekrši obećanje iz godine 1385.⁸ i pridruži se hrvatskim pobunjenicima, dajući utočište onima koji su protjerani iz Hrvatske i Dalmacije. Od hrvatskih pobunjenika najprije nađe saveznika u osobi vranskog priora Ivana Paližne i predstavnika nekoć moćne obitelji Šubića, svojih rođaka po majci. Prvi se Tvrtku pridruži grad Klis, čija mu općina pošalje na pregovore u Sutjesku svoje poslanike arhiprezbitera Franka i građane Matiju Rogovića i Ostoju Jankovića. Tim poslanicima kralj Tvrtko izda 22. srpnja 1387. u svojoj kraljevskoj auli (dvoru) u Sutjesci povelju kojom primi Klis pod svoju zaštitu i potvrdi kliškoj općini povlastice koje je imala još za vladavine banova Mladena i Pavla, te kneza Jurja Šubića.⁹ Dobivši grad Klis u svoju vlast, Tvrtko je napravio veliki korak u svojoj političkoj nakani prema dalmatinskim gradovima. Klis su mu bila vrata iz Bosne za staru Hrvatsku i ključ za grad Split. Osim toga prior Ivan Paližna sa svojim gradom Vranom bio mu je čvrst zid na koji su bila naslonjena kliška vrata.

U mjesecu travnju god. 1389. počеше SPLICANI, ne znamo već po koji put, pregovarati s Tvrtkom. Oni naime, nakon što su bosanske čete i Ivan Paližna 10. prosinca 1389. kod Vrane porazile ugarsku kraljevsku vojsku, koju je predvodio

⁷ M. VEGO, *Naselja Bosanske srednjovjekovne države*, Sarajevo 1957, str. 70.

⁸ I. KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI, *Spomenici bosanski i crnogorski, Arkiv za pověstnicu jugoslavensku*, knj. II, Zagreb 1852, str. 36.

⁹ T. SMIČIKLAS, *Codex diplomaticus...*, XVII, str. 73-74.

ban Ladislav, i nakon ponovne predaje grada Klisa kralju Tvrtku, uvidješe da se više neće moći othrvati bosanskom kralju, pogotovo što im ugarski kralj Sigismund nakon tolikih vapaja nije pružio sigurnu pomoć. Odluče predati Split u Tvrtkovu vlast. Stoga 8. svibnja 1390. pošalju poslanike plemiće Petra Zorića, Dionizija Ilića, Nikolu Sriću i Mihu Madijeva bosanskom kralju. Istovremeno su poslanici bili upućeni i Tvrtkovom povjereniku Ivanu Horvatu u Trogir. Ovog su puta Splićani stvarno mislili na predaju grada u Tvrtkovu vlast. Nedugo zatim već 2. lipnja 1390. navedeni poslanici predadu rodni grad vlasti i zaštiti kralja Tvrtka. Na to im Tvrtko izda svoju veliku povelju kojom potvrdi splitskoj općini sva njezina dosadašnja prava i povlastice, određivši granice njihove općine. U toj povelji Tvrtko Splićane naziva "nostri fideles" obećavajući ujedno njihovim poslanicima da će im ispuniti i druge molbe, u prvom redu da će poslati svoje poslanike da na mjestu uredi njihove granice sa susjedima. Za taj posao imenova svoje poslanike protovestijara Tripuna Buču, kninskog biskupa Mihovila, kneza Stanoja Jelačića i logofeta Vladolu.¹⁰ Povelju je svojom rukom napisao u kraljevskoj auli u Sutjesci kninski biskup Mihovil.

Kad su doznali ostali dalmatinski gradovi što je učinio Split, odluče i oni tako postupiti. Jedino grad Trogir, inače do sada jedini dalmatinski grad koji je pokazivao najviše sklonosti prema bosanskom kralju, stade na suprotnu stranu opirući se Tvrtkovoj vlasti. Može se pretpostaviti da je Trogir tako postupao zbog toga što je prije smatrao da se on preko Tvrtka bori protiv Sigismunda kao osobe za ugarsku krunu u osobi napuljskog kralja. A sada kad je uvidio da će Tvrtko pobrati plodove i da je za svoj interes upotrijebio i Trogir, počne se opirati.¹¹ Međutim, ubrzo uvidi da je nemoguće oteti se Tvrtkovoj vlasti, pa se i on preda. Na to kralj Tvrtko izda u svojoj kraljevskoj auli u Sutjesci povelju trogirskim poslanicima za grad Trogir, sadržaja sličnog splitskoj povelji.¹²

Iza Trogira svoje su poslanstvo poslali bosanskom kralju u Sutjesku i Šibenčani. Predstavnici šibenske općine bili su Dujam Furatić i Ivan Naplavić. Ovlašteni od šibenske općine oni predadoše grad Šibenik u Tvrtkovu vlast, a Tvrtko im 11. lipnja 1390. u svojoj kraljevskoj auli izda povelju kojom Šibeniku potvrdi stare povlastice, kao što je to prethodno učinio gradovima Klisu, Splitu i Trogiru. Povelja je bila sastavljena na hrvatskom i latinskom jeziku.¹³

Nakon Klisa, Splita, Trogira i Šibenika Tvrtkovoj se vlasti predadoše i otoci Brač, Hvar i Korčula. Brački su poslanici Juraj Dujmov, Nikša Petrulov i Miha Baloj, posebno preporučeni Tvrtku od bana Ivana Horvata, još prije svoga polaska u Bosnu položili zakletvu vjernosti pred svojim notarom. Tvrtko im, kao i drugim dalmatinskim gradovima, izda u kraljevskoj auli u Sutjesci povelju 22. srpnja 1390. na hrvatskom i latinskom jeziku, kojom potvrdi stare povlastice, od kojih je Bračanima bila najvažnija, da sami mogu birati svoje knezove koje će kralj samo potvrditi.¹⁴

¹⁰ Š. LJUBIĆ, *Listine...*, IV, str. 280–282.

¹¹ V. ČOROVIĆ, *Kralj Tvrtko I Kotromanić*, str. 85–86.

¹² Arhiv JAZU u Zagrebu, *Lucius XX-12*, sv. VII, fol. 113. (Prijepis don Mate Haila i dr. Marina Bege pod nadzorom don Mihe Barade iz Luciusove ostavštine u Kaptolskom arhivu u Splitu – Ormar B).

¹³ T. SMIČIKLAS, *Codex diplomaticus...*, XVII, str. 297–299.

¹⁴ *Isto*, str. 306–309.

Još dok su splitski poslanici boravili u Sutjesci na dvoru kralja Tvrtka i ugovarali o uvjetima predaje Splita u Tvrtkovu vlast, Tvrtko im je na njihovu molbu odredio granice njihove općine i ujedno obećao da će to na licu mjesta učiniti njegovim poslanici. Iz tih se razloga 1. kolovoza 1390. u Splitu nalaze Tvrtkovi poslanici protovestijar Kotoranin Tripun Buča, kninski biskup Dubrovčanin Mihovil i logofet Vladoje. Uz njih su knez Juraj Radivojević (u povelji Radinojević) iz Makarskog primorja, knez Juraj Dražojević iz Poljica i druga bosanska i hrvatska vlastela. Oni odrediše granice splitske općine prema Klisu, Poljicima i Omišu.

Utvrdivši granice splitske općine kralj Tvrtko je udovoljio Splitskane. Nakon toga odlučio uređivati "unutarnje" poslove u Splitu i drugim osvojenim gradovima. U prvom se redu odlučio približiti splitskom nadbiskupu znajući dobro da će najlakše učvrstiti svoju vlast u staroj Hrvatskoj ako bude u dobrim odnosima s primasom Katoličke crkve u Splitu. Kao naručen dođe mu osobno u Sutjesku tadašnji splitski nadbiskup Andrija Gvaldo (Andreas Benzis de Gualdo) pokloniti se svom novom kralju. Na to mu kralj Tvrtko 30. kolovoza 1390. u svojoj kraljevskoj auli u Sutjesci izda donesenu povelju kojom potvrđi stara prava splitskog Kaptola, primivši time Splitsku nadbiskupiju pod svoju zaštitu. Posebno ovlasti svog vojvodu kraljevine Hrvatske Pavla Klešića, da čuva interese splitske crkve.

Prije nadbiskupa Gvalde, kako se vidi iz Tvrtkove povelje Trogiranima, u Sutjesku je išao trogirski biskup. Zasigurno je Tvrtko i drugim biskupima osvojenih gradova kraljevine Hrvatske davao povlastice. To pak znači da je crkva tih krajeva bila pozitivno raspoložena prema novom kralju što je bilo veoma važno za ona vremena. Za uzvrat je njima Tvrtko potvrđivao stara prava, posjede, desetine, dohotke i običaje. Nadbiskup Andrija Gvaldo je te godine bio protivnik Sigismundove stranke pa se moglo i očekivati da će on svoju crkvu podložiti bosanskom kralju. Iz kasnijih se događanja zna da je Gvaldo postao Sigismundov pristaša i veliki prijatelj, a protivnik bosanske vlasti. Bio je rodom iz Italije, a da li je bio promletački orijentiran i da li su mu Mlečani povjeravali kakvu ulogu u ovim zbivanjima teško je reći. Ako bi što bilo u tom smislu onda je Venecija bila suglasna da Split i splitski nadbiskup prizna bosansku vlast, dajući time i sebi nade da bi mogli u povoljnom trenutku priznati i njezinu vlast. Cilj bi naime bio da Split otuđi od matične krune (ugarsko-hrvatske) prepustivši prvo pokušaj drugome, pa onda kad Venecija bude spremna onda će ona isto uraditi sa zapadne strane Splita kao što je to učinio Tvrtko s istočne. Isto je smatrala i za druge dalmatinske gradove koje je Tvrtko osvojio, osim Zadra s kojim je Venecija imala konkretnije poslove. Međutim ovo su samo pretpostavke bez konkretnih dokaza, iako se nakon izvjesnog perioda dogodilo da Split i cijela Dalmacija, osim Dubrovnika, potpadne pod mletačku vlast.

Iz ove se povelje može jasno vidjeti da je kralj Tvrtko katolički orijentiran vladar i da je sam katolik jer se on u povelji ponosi što je biljka te crkve (*qui fidei catholice, cuius plantulam me recolo fundatur*). Malo prije toga u salutaciji isprave upućuje pozdrav i kaže: "*salutem in eo, in quo in terris regnantium solia principum et regnum sunt erecta*", a u naraciji kaže da mu je osobita čast što može iskazati svoju kraljevsku milost crkvama katoličke vjere i njenim poglavarima koji su mu podložni, odnosno koji ga priznaju za zakonitog vladara. Nadbiskupa Gvaldu naziva u povelji "vjerni savjetnik i naš duhovni kapelan".

U ovoj se povelji kralj Tvrtko također izravno poziva na svoga prethodnika kralja Ludovika I, kao što to čini i u drugim svojim ispravama izdanim primorskim gradovima. To znači da se on smatrao direktnim Ludovikovim nasljednikom na hrvatskom teritoriju, ne priznavajući ni kraljicu Mariju, ni Karla II. Dračkog, ni Ladislava Napuljskog, a pogotovo ne Sigismunda s kojim je u direktnom sukobu oko primorskih gradova. Isto se tako Tvrtko smatra nasljednikom i mjerodavnim u odnosu prema crkvenim dobrima i pravima u osvojenom teritoriju ali samo u političkom smislu vlasti, kako se jasno može vidjeti iz donesene povelje Splitskoj nadbiskupiji. Međutim u čisto crkvena pitanja, kao što su crkveno naučavanje, hijerarhija, liturgija i slično, Tvrtko se tokom cijele svoje vladavine ne miješa, niti to smatra potrebnim. On je jednostavno katolički vladar i osobno se sam osjeća katolikom.

Markantna osoba ove Tvrtkove povelje je vojvoda Pavao Klešić. On je od kralja Tvrtka imenovan vojvodom bosanskih četa za postignute zasluge oko osvajanja primorskih gradova za bosansku krunu. Za vrijeme Tvrtkovih nasljednika postao je pataren. Često ga se nalazi kao svjedoka bosanskih povelja, kako latinskih tako i ćirilskih.

Prilog

Prijevod Tvrtkove povelje izdane splitskom nadbiskupu Andriji Gvaldi god. 1390. (30. VIII) (prev. M. Brković)

Stjepan Tvrtko, milošću božjom, kralj Raške, Bosne, Primorja i ostalog. Svima i svakome koji u Krista vjeruju, kako sadašnjima tako i budućima koji će vidjeti ovu ispravu, pozdrav u onome kojemu su podvrgnuta zemaljska prijestolja, vladari i kraljevstva. Ako se povisuje kraljeva uzvišenost, te joj hvala i čast raste i njezino se ime uzdiže i država sretno širi, kada ona dijeli darove veledostojnosti naizmjenične zahvalnosti i podanicima daje nagradu za njihove zasluge jednakom mjerom, koliko se onda više ona (kraljeva uzvišenost) diže, kada se ona iz obzira na onoga, po kome kraljevi kraljuju i vladari gospodare, iskazuje osobito u pravednim zahtjevima milosti, skromnosti i dobrostivosti prema crkvama katoličke vjere i osobito prema sebi podložnim crkvenim osobama. Uzevši dakle sve ovo u obzir i budući da kroz onoga kraljujemo, koji je osnivač Katoličke crkve, čijom se biljkom smatram i ja i to mi je čast biti, a taj osnivač je glava i vladatelj i pastir svih crkvenih osoba, te njihov i sviju nas gospodin i čuvar. Stoga, pošto je časni u gospodinu Kristu otac gospodin Andrija Gvaldo, doktor prava, milošću božjom nadbiskup našega grada Splita, vjerni savjetnik i naš duhovni kapelan, došao do nas, moleći nas pokorno i pobožno, da navedenu njegovu crkvu i njezina prava, jurisdikcije, imanja, desetine, dohotke i običaje, kakve je imala za vrijeme gospodina kralja Ludovika, potvrdimo, obdržavamo, štitimo, branimo i da ih nastojimo očuvati. Stoga mi, imajući u obziru vjernost njegovu i uslišivši njegove pokorne i pravedne molbe koje su nam znane, za slobodu njegove crkve i njegovih nasljednika, ljude, sela, kao i posjede, zemlje, posjedovanja, mlinove, predjele, prava i dobra kakva je imao i kakva hoće imati, sada i ubuduće primamo njegovu crkvu sa svim posje-

dima, zemljama, postojećim pravima, jurisdikcijama, međama, granicama, selima, ljudima i žiteljima, u našu osobitu zaštitu, te joj (njegovoj crkvi) sve potvrđujemo ovom našom ispravom. Na temelju toga nalažemo našem vjernom, slavnom i velmožnom gospodinu Pavlu Klešiću, vojvodi naše kraljevine Hrvatske, i drugim našim službenicima, sadašnjim i budućim u našim kraljevstvima Dalmacije i Hrvatske, u kojima su postavljeni ili će u budućnosti biti postavljeni ili imenovani, da za nas i u naše ime gospodina nadbiskupa i njegovu splitsku crkvu kao i njegove nasljednike, koji će pristajati uz nas i naše nasljednike, štite i brane ljude, sela, posjede, zemlje, rečena imanja i dobra u istim pravima, jurisdikcijama, međama, granicama i predjelima i da ne daju nikome je vrijeđa, ljuti i štetu nanosi. Ako tko učini protivno ovomu što je naše (kraljevsko) dostojanstvo propisalo smatrat će ga se nedostojnim našeg (kraljevskog) dostojanstva. Za svjedočanstvo ove isprave i istinitost rečenog u njoj, pečatimo ovu ispravu našim visećim pečatom, naređujući da se obećano mora poštivati od nas i naših nasljednika i da se ne smije data prava povrijediti. Dano u našem kraljevskom dvoru u Sutjesci rukom vicekancelara Tome Lužca, vicekancelara našeg dvora, godine gospodnje 1390, 30. dana mjeseca kolovoza, 13. indikcije.

(Mjesto visećeg voštanog pečata)

ZUSAMMENFASSUNG

DIE URKUNDE DES KÖNIGS VON BOSNIEN TVRTKO I. AUS DEM JAHRE 1390. (30. AUGUST), HERAUSGESTELLT FÜR DEN ERZBISCHOF VON SPLIT ANDREAS GVALDO

Mit dieser Urkunde aus dem Jahre 1390. (30. August) bestätigt der König von Bosnien Tvrtko I. dem Erzbischof von Split Andreas Gvaldo alle Rechte, die das Domkapitel der erwähnten Stadt zur Zeit des Königs Ludwigs I. hatte. Tvrtko I. nimmt die Diözese unter seinen Schutz und ermächtigt Paul Klešić, den Herzog des Königums von Kroatien, die Interessen der Kirche von Split zu schützen. Dieses Dokument ist uns in einer Abschrift aus dem 17. Jh. erhalten. Das Manuskript wurde mehrmals veröffentlicht, weil es aber Unterschiede in der Transkription gibt, benützt der Autor in dieser Arbeit die erhaltene Abschrift aus dem 17. Jh. In derselben Arbeit gibt man einen kritischen Rückblick auf die früher veröffentlichten Texte, es wird die Analyse der diplomatischen Formeln durchgeführt, man beschreibt den historischen Inhalt und die politischen Verhältnisse zur Zeit der Entstehung der Urkunde. Als Beitrag wird die Urkunde in kroatischer Übersetzung angegeben.

(übrs. I. TOMLJENOVIC)